

14

สยามไซไฟ

บุญพิทักษ์ เสนีบุรพทิศ

Boonpitak Saneeburapatid

นิสิตปริญญาเอก สาขาประวัติศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Doctoral Student (History)

Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University

ภัทรนิษฐ์ สุรรังสรรค์. (2568). สยามไซไฟ. กรุงเทพฯ: มติชน.

บทวิจารณ์หนังสือ

“ประการสำคัญ ประเด็นการศึกษาและวิธีการศึกษาใหม่ๆ และหลากหลาย ใน การศึกษาประวัติศาสตร์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไทย จะเกิดขึ้นได้จากการมีพื้นฐานความรู้ที่กว้าง ขวทางประวัติศาสตร์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเปรียบเทียบ โดยเฉพาะความรู้ที่มีอยู่เกี่ยวกับ ทั้งสังคมข้างเคียงและโลกตะวันตก”

(ฉลอง สุนทรวาณิชย์และสุวิมล รุ่งเจริญ, 2541: 30)

ในปี พ.ศ. 2541 ได้มีการจัดงานสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ประวัติศาสตร์ไทยบน เส้นทางเปลี่ยนแปลง: การประมวลความรู้เพื่อการพัฒนาการวิจัยประวัติศาสตร์ไทย ขึ้นโดย มีนักประวัติศาสตร์อย่างเกษม นุ่มนนท์ เป็นหัวหน้าโครงการ เพื่อทบทวนและสำรวจสถานะภาพ ขององค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ในมิติต่างๆ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือการทบทวน สถานภาพของ ความรู้ทางประวัติศาสตร์ของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไทย โดยฉลอง สุนทรวาณิชย์และ สุวิมล รุ่งเจริญ จนอีกกว่าสองทศวรรษถัดมาการศึกษาประวัติศาสตร์วิทยาศาสตร์ในวงวิชาการ ทางประวัติศาสตร์ไทยได้ถูกกระตุ้นและให้ความสนใจอีกครั้ง ในโครงการ ท่องไปบนดวงดาว ก้าวลงบนดวงจันทร์: ประวัติศาสตร์วิทยาศาสตร์ในสังคมไทย ที่ได้มีการจัดงานสัมมนาและตี พิมพ์เอกสารรวมเล่มบทความออกมาเผยแพร่เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2565 (ทวีศักดิ์ เผือก สม (บรรณาธิการ), 2566) ซึ่งหนึ่งในบทความที่ถูกรวมอยู่ในหนังสือเล่มนี้คือบทความเรื่อง สยามไซไฟ: นิยายวิทยาศาสตร์และจินตนาการถึงโลกวิทยาศาสตร์ในสังคมไทย ทศวรรษ 2470-2520 (ภัทรนิษฐ์ เกียรติธนะวิชญ์ สุรังสรรค์, 2566) ที่เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยชื่อ สยามไซไฟ: นิยายวิทยาศาสตร์และจินตนาการถึงโลกวิทยาศาสตร์ในสังคมไทย, 2470-2520 ก่อนที่จะถูกปรับปรุงดัดแปลงให้ออกมาในรูปแบบของหนังสือ สยามไซไฟ (ภัทรนิษฐ์ สุรังสรรค์, 2568) เล่มนี้

หนังสือเรื่อง สยามไซไฟ เล่มนี้นำพาให้เรา รู้จักกับประวัติศาสตร์ของเรื่องบันเทิงคดี ทางวิทยาศาสตร์หรือ “นิยายวิทยาศาสตร์” ในสังคมไทยตั้งแต่ทศวรรษ 2460 - 2520 (แต่ เนื้อหาหลักๆ ในตัวเล่มเน้นที่ช่วงยุคสงครามเย็นเป็นหลัก) ซึ่งผู้วิจารณ์มีความเห็นว่างานชิ้นนี้ มีความแปลกใหม่ด้านประเด็นการศึกษาที่เจาะจงหยิบเอานิยายวิทยาศาสตร์มาใช้เป็นหลักฐาน สำคัญในการศึกษา โดยภัทรนิษฐ์เสนอว่านิยายวิทยาศาสตร์นั้นเปรียบเสมือนกับภาพ “จินตนาการ ร่วมของสังคม” (social imagination) สะท้อนความคิดและความใฝ่ฝันที่มีต่อความเจริญ ของสังคมแบบในอุดมคติ (Utopia) ทั้งด้านเทคโนโลยี การแพทย์ ความสะดวกสบายและ ความปลอดภัยในชีวิต ฯลฯ หรือในอีกแง่หนึ่งนิยายวิทยาศาสตร์อาจฉายภาพของสังคมในแบบ

ดิสโทเปีย (Dystopia) ที่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ถูกนำมาใช้เพื่อการปกครองแบบเผด็จการ และเต็มไปด้วยความเลวร้าย ฉะนั้นเนื้อหาจากหลักฐานที่เป็นนิยายวิทยาศาสตร์ที่ถูกนำเสนอจากหนังสือ *สยามไซไฟ* จึงเต็มไปด้วยความน่าตื่นเต้นบันเทิงใจจากการสร้างเทคโนโลยีที่ล้ำสมัยผ่านจินตนาการของผู้แต่ง เรื่องราวการผจญภัย การเผชิญภัยคุกคามจากนอกโลก หุ่นยนต์ และอวัยวะเทียม อัจฉริยะจินตภาพ ฯลฯ โดยที่ภัทรนิษฐ์ได้แบ่งเนื้อหาในหนังสือออกเป็น 8 บทดังต่อไปนี้

ในบทแรก ภัทรนิษฐ์ชี้ให้ผู้อ่านมองเห็นความเชื่อมโยงของแนวทางการเขียนนิยายวิทยาศาสตร์ในโลกตะวันตกกับมุมมองของนักวิชาการด้านวรรณกรรมไทยที่มีต่อนิยายวิทยาศาสตร์ และเล่าถึงจุดเริ่มต้นของพัฒนาการการเขียนนิยายวิทยาศาสตร์ในสังคมไทยในช่วงต้นอย่างคร่าวๆ ตามมาด้วยการเสนอนิยายวิทยาศาสตร์นั้นคือ “จินตนาการร่วมของสังคม” รวมถึงนิยามความหมายของคำว่านิยายวิทยาศาสตร์ ที่ภัทรนิษฐ์นิยามไว้คือ “วรรณกรรมที่นำเสนอภาพเหตุการณ์และสังคมที่อิงอยู่กับการนำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไปใช้” (น.11) ไม่ว่าจะมาจากการวาดฝันถึงภาพของความเจริญก้าวหน้าหรือภาพความเลวร้ายของสังคม อันมีที่มาที่ไปจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งสร้างอิทธิพลรวมถึงผลกระทบต่อสภาพสังคมไทย

บทที่สอง ภัทรนิษฐ์กล่าวถึงวัฒนธรรมการอ่านและพัฒนาการของงานเขียนประเภทบันเทิงคดีในสังคมไทยตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เริ่มจากการตั้งโรงพิมพ์โดยมิชชันนารีชาวตะวันตก การขยายตัวของโรงพิมพ์ของราษฎร การขยายตัวของสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ ทั้งในหมู่ชนชั้นนำและราษฎร ตามมาด้วยอิทธิพลของวรรณกรรมบันเทิงคดีแบบตะวันตกที่มีอิทธิพลต่องานเขียนวรรณกรรมประเภทนวนิยายแบบสมัยใหม่ที่ได้รับอิทธิพลตะวันตก ก่อนที่จะเข้าสู่เนื้อหาในวารสาร *เสนาศึกษา* และ *แพรววิทยาศาสตร์* อันเป็นวารสารรายเดือนที่ปรากฏนิยายที่เกี่ยวกับความรู้และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งภัทรนิษฐ์ชี้ว่า *เสนาศึกษา* แสดงถึงการที่รัฐไทยให้ความสำคัญกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ขณะเดียวกันในบริบทการสิ้นสุดสงครามมาหมาดๆ ภัทรนิษฐ์อธิบายเพิ่มเติมว่านิยายวิทยาศาสตร์ในเสนาศึกษา ฉายภาพจินตนาการความคาดหวังของชนชั้นนำให้ประเทศไทยกลายเป็นหนึ่งในมหาอำนาจของโลกด้วยความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงความคิดชาตินิยมที่ต้องการผลิตอาวุธจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ได้เองโดยไม่ต้องพึ่งพิงต่างชาติ แสดงให้เห็นว่าจินตนาการเกี่ยวกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในนิยายวิทยาศาสตร์ที่ปรากฏในวารสาร *เสนาศึกษา* คงสัมพันธ์กับมิติด้านการทหารและการพัฒนากองทัพเป็นหลัก

บทที่สาม ภัทรนิษฐ์ได้ใช้หัตถนิยายชุดสามเกลอ หรือพล นิกร กิมหงวน มาเป็นหลักฐานหลักในการอธิบายถึงนิยายวิทยาศาสตร์ในยุคเฟื่องฟูของ “นิยายสิบสตางค์” ในช่วงรอยต่อก่อนและหลังการปฏิวัติใน พ.ศ. 2475 โดยภัทรนิษฐ์บ่งชี้ว่านิยายวิทยาศาสตร์ในหัตถนิยายชุดสามเกลอ ที่แต่งโดย ป.อินทรปาลิต นักเขียนนามระบือ ตั้งแต่ทศวรรษ 2480 นั้นสะท้อนให้เห็นถึงจินตนาการในการนำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการป้องกันประเทศ การปราบปรามโจรผู้ร้าย รวมถึงการแก้ไขความแค้นแค้นจากภาวะเผชิญภัยสงคราม เช่น การคิดค้นยาล้างสมอง จัปโกหกเพื่อสอบสวนมาตกรตอเนื่อง การสร้างยาวิเศษที่มนุษย์ใช้เพียงหลอดเดียวก็สามารถไม่ต้องกินน้ำและอาหารได้ถึงหนึ่งวันเต็ม ฯลฯ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการสร้างหุ่นยนต์ที่แม้จะถูกสร้างขึ้นด้วยความรู้ทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่ก็มิมีจิตใจและมารยาทอย่างไทย ฉะนั้นความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ในหัตถนิยายสามเกลอ จึงมองได้ว่าเป็นภาพแทนความรู้วิทยาศาสตร์ของรัฐที่สะท้อนความใฝ่ฝันถึงการสร้างสังคมในอุดมคติผ่านความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่

บทที่สี่ ในบทนี้พัฒนาการของการเขียนนิยายวิทยาศาสตร์ในสังคมไทยที่กำลังก้าวเข้าสู่ยุคสงครามเย็นภัทรนิษฐ์เริ่มต้นด้วยการอธิบายบริบททางการเมืองทั้งบทบาทของสหรัฐอเมริกาและระบอบเผด็จการทหารในสังคมไทยขณะช่วงเวลาดังกล่าว นิยายวิทยาศาสตร์ในเวลานี้มักมีเนื้อหาที่กล่าวถึงภัยคุกคามจากภายนอกหรือ “คนนอก” ที่มาจากดาวเคราะห์ดวงอื่น เช่น การมาเยือนโลกจากชาวดาวอังคารในหัตถนิยายสามเกลอของ ป.อินทรปาลิต หรือการมาสำรวจดินแดนและทรัพยากรบนดาวโลกของชาวดาวอังคารในงานเขียนของจันตรีศิริบุญรอด และงานเขียนของผู้ที่ได้รับฉายาว่าเป็น “ราชินีแห่งเรื่องลึกลับเมืองไทย” อย่างจินตวีร์ วิวัธน์ ที่แต่งนิยายลึกลับอิงวิทยาศาสตร์เอาไว้หลายเรื่อง ซึ่งมักมีเนื้อหาเป็นการเดินทางของเผ่าพันธุ์จากนอกโลกที่มีความรู้และเทคโนโลยีที่ก้าวล้ำมากกว่ามนุษย์ โดยมีจุดประสงค์ในแง่ร้ายเพื่อสร้างความหายนะให้เกิดขึ้นกับโลกและชีวิตผู้คน ภัทรนิษฐ์ตีความว่านิยายวิทยาศาสตร์ในยุคสงครามเย็นที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการรุกรานและภัยจาก “คนนอก” ที่สะท้อนว่ามนุษย์โลกคือตัวแทนของคนไทย ส่วน “คนนอก” หรือมนุษย์ต่างดาวก็คือตัวแทนของความหวาดกลัวต่อภัยคอมมิวนิสต์ของรัฐและสังคมไทย

บทที่ห้า เนื้อหาในบทนี้กล่าวถึงนิยายวิทยาศาสตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการออกเดินทางผจญภัยสำรวจอวกาศ ที่ตัวละครคือชาวโลก (ชาวไทย) ที่ได้ทำการเดินทางออกสู่อวกาศอันไกลโพ้น อย่างในหัตถนิยายสามเกลอ ซึ่ง ป.อินทรปาลิต เล่าถึงการผจญภัยของสี่สหายสู่อวกาศด้วยยานอวกาศและพบเจอกับสิ่งมีชีวิตบนดาวดวงอื่นที่มีอารยธรรมด้อยกว่า ภัทรนิษฐ์ตีความว่าเป็นการแสดงศักยภาพของคนไทยผ่านการสร้างยานอวกาศและออกสำรวจจักรวาล รวมถึงนิยายวิทยาศาสตร์ของสันต์ เทวรักษ์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเดินทางสำรวจดาวอังคาร

เจอชาวดาวอังคารที่ไร้อารยะ ค้างควาผีที่ดูร้าย พร้อมกับการสร้างอาณานิคมนอกโลกของมนุษย์ในนิยายวิทยาศาสตร์ของจันตรี ศิริบุญรอด ซึ่งสะท้อนความวาดฝันให้ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศมหาอำนาจของโลกที่สามารถขยายฐานอำนาจไปสู่ประเทศเพื่อนบ้านที่ด้อยพัฒนามากว่า ผ่านการเลียนแบบมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา

บทที่หก ในบทนี้กล่าวถึงความหวาดระแวงที่มีต่อความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในนิยายวิทยาศาสตร์ ที่ปรากฏมาตั้งแต่ทศวรรษ 2460 ในวารสาร *เสนาศึกษา และแคว้นวิทยาศาสตร์* พร้อมกับอำนาจของความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่ถูกนำมาใช้ในทางที่ผิด จนสร้างโลกอันเลวร้ายหรือสังคมแบบดิสโทเปีย หรือการทำให้โลกเข้าสู่ “วันโลกาวินาศ” ด้วยภัยต่างๆ เช่น ภาวะโลกร้อนที่ล่มสลายด้วยเทคโนโลยีจากภัยสงครามและการดับสูญของดวงอาทิตย์ในนิยายของจันตรี ศิริบุญรอด การสร้างมนุษย์สังเคราะห์ และการนำเอาอวัยวะของมนุษย์ที่ขาดออกจากกันมาประกอบใหม่ ที่สุดท้ายแล้วก็ลงเอยด้วยการสร้างสัตว์ประหลาดที่เป็นอันตรายขึ้นมา ภัทรนิษฐ์อธิบายว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์ลักษณะนี้คือตัวแทนของความเป็นตะวันตกที่คุกคามความเป็นชาติและวัฒนธรรมไทย

บทที่เจ็ด ภัทรนิษฐ์ชี้ให้เห็นประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการผสมปนเปกันของพลังอำนาจพลังจิตหรือ “จิตตานุภาพ” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในนิยายวิทยาศาสตร์ และการอธิบายปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติต่างๆ ด้วยหลักเหตุและผลทางวิทยาศาสตร์ การให้ความสำคัญกับอำนาจจิตในนิยายวิทยาศาสตร์นั้นปรากฏเรื่อยมาตั้งแต่ทศวรรษ 2460 มาจนกระทั่งยุคสงครามเย็น เช่น ในนิยายวิทยาศาสตร์ของสันต์ เทวรักษ์ ได้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้กำลังกระแสจิตหรือจิตตานุภาพในการช่วยส่งจรวดไปสู่ดาวอังคารได้เร็วเท่ากระแสความคิด การอธิบายว่าแท้จริงแล้วกระแสไฟฟ้าหากถูกนำมาใช้หรือแปลงอย่างถูกวิธีก็คือกระแสจิตตานุภาพ ขณะเดียวกันการแพร่หลายของเทคโนโลยีอย่างวิทยุที่ขยายตัวออกไปสู่พื้นที่สาธารณะเป็นวงกว้างตั้งแต่ทศวรรษ 2480 ทำให้เกิดละครวิทยุที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนิยายวิทยาศาสตร์และสิ่งลึกลับ อย่างบทละครวิทยุของวิม อิทธิกุล ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับอำนาจเร้นลับของพลังจิต การยึดโยงกับความเชื่อเรื่องภพชาติ และการกลับชาติมาเกิดทำให้เรื่องของพลังทางจิตที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์นั้นสามารถอ้างอิงได้ในทางพุทธศาสนา และความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่นี้ดำรงอยู่คู่กับคำอธิบายทางพุทธศาสนาและเรื่องเหนือธรรมชาติได้อย่างประนีประนอมรอมชอม ผ่านปลายปากกาของนักเขียนอย่าง ป.อินทรปาลิต จันตรี ศิริบุญรอด สันต์ เทวรักษ์ จินตวิรุ วิวัธน์ ฯลฯ

บทสรุป หนังสือเล่มนี้อธิบายว่าในช่วงทศวรรษ 2460-2480 นิยายวิทยาศาสตร์มีจุดประสงค์เพื่อสร้างสำนึกให้พลเมืองเห็นความสำคัญของความรู้ทางวิทยาศาสตร์และการพัฒนาเทคโนโลยีอาวุธทางการทหารเป็นหลัก ส่วนในยุคสงครามเย็นเนื้อหาในนิยายวิทยาศาสตร์

นั้นมีความหลากหลายมากขึ้น โดยแสดงให้เห็นถึงภัยอันตรายที่มาจากภายนอกโลก การแสวงหาดาวเคราะห์ดวงใหม่ และความหวาดระแวงต่อความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งทั้งสามประเด็นหลักนี้ต่างสะท้อนให้เห็นความรู้สึกนึกคิดของผู้คนในสังคมและรัฐไทยที่มีต่อความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ที่เห็นความสำคัญแต่ก็หวาดระแวงต่อความเจริญทางเทคโนโลยี และอยากเห็นภาพโลกหรือดาวดวงใหม่ในแบบอุดมคติ รวมทั้งการผสมปนเปของพลังอำนาจจิตหรือ “จิตตานุภาพ” แสดงให้เห็นการประสานกันระหว่างองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์แบบตะวันตกที่สามารถเข้ากันได้กับคำอธิบายทางพุทธศาสนาในสังคมไทย

อาจกล่าวได้ว่าจุดเด่นของหนังสือเล่มนี้คือปฐมบทแห่งการกรุยทางการศึกษาประวัติศาสตร์ของนิยายวิทยาศาสตร์ในสังคมไทย แต่อย่างไรก็ดีผู้วิจารณ์มองว่าหนังสือเล่มนี้ยังไม่ได้ชี้ชัดถึงอิทธิพลของนักเขียนนิยายไซไฟหรือนิยายแนววิทยาศาสตร์ในโลกตะวันตกที่มีต่อนักเขียนชาวไทย จนอาจตั้งคำถามต่อไปได้ว่าบรรดานักเขียนนิยายวิทยาศาสตร์ชาวไทยได้รับแนวคิดหรือแรงบันดาลใจมาจากงานเขียนของนักเขียนชาวตะวันตกคนใดหรืองานเขียนชิ้นใดบ้าง? เนื้อหาของงานเขียนนิยายวิทยาศาสตร์ในโลกตะวันตกร่วมสมัยมีเนื้อหาเป็นอย่างไร และเชื่อมโยงกับเนื้อหานิยายวิทยาศาสตร์ที่เขียนโดยนักเขียนชาวไทยอย่างไร? การปรับ/แปลง/แปลหรืออาจถึงขั้นลอกเลียนเนื้อหานิยายวิทยาศาสตร์แบบตะวันตกให้กลายเป็นไทยท่ามกลางมิติเวลาของงานศึกษาชิ้นนี้ที่เริ่มตั้งแต่ทศวรรษ 2460 กระทั่งยุคสงครามเย็นเกิดขึ้นด้วยจุดประสงค์ของนักเขียนที่แตกต่างกันอย่างไรและมีความเปลี่ยนแปลงอย่างไรตลอดมิติเวลาในการศึกษา? อีกทั้งผู้วิจารณ์มองว่าภทรนิษฐ์ยังให้ภาพพื้นหลังความเป็นมาเป็นไปของนักเขียนแต่ละคนน้อยเกินไป หากเปรียบเทียบกับเนื้อหาของนิยายวิทยาศาสตร์ของพวกเขาที่ถูกหยิบยกขึ้นมาอ้าง ทำให้อาจเกิดข้อสงสัยได้ว่าเหตุใดงานเขียนของพวกเขาถึงถูกเขียนออกมาในแนวทางของนิยายวิทยาศาสตร์?

ขณะเดียวกันผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าข้อจำกัดของหนังสือเล่มนี้อยู่ตรงที่การพยายามเชื่อมโยงบริบททางประวัติศาสตร์ให้เข้ากับหลักฐานทางประวัติศาสตร์เพื่อสร้างคำอธิบายที่หลายจุดก็ยังคงไม่ชัดเจนมากนัก เช่น ภทรนิษฐ์กล่าวถึงนิยายวิทยาศาสตร์ในวารสาร *เสนาศึกษา* ว่าแสดงให้เห็นการที่รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้ความสำคัญกับความรู้วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ในการปรับปรุงกองทัพ แต่ภทรนิษฐ์กลับไม่ได้อธิบายว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่กองทัพไทยมีในช่วงเวลานั้นมีลักษณะอย่างไร? หรือเมื่อภทรนิษฐ์กล่าวถึงนิยายวิทยาศาสตร์ในสังคมไทยยุคสงครามเย็น มีคำถามที่เกิดขึ้นในใจของผู้วิจารณ์ขณะอ่านเนื้อหาหนังสือเล่มนี้หลายข้อ เช่น ความต่างของความก้าวหน้าทางความรู้วิทยาศาสตร์ในโลกตะวันตกกับความรู้วิทยาศาสตร์ในสังคมไทยในยุคสงครามเย็นแตกต่างกันมากน้อยขนาดไหนและส่งผลต่อการเขียนนิยายวิทยาศาสตร์ในสังคมไทยอย่างไร? หรือการแข่งขันด้านวิทยาศาสตร์ในยุค

สงครามเย็นระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียตส่งผลต่อเนื้อหาของนิยายไซไฟไทยในยุคสงครามเย็นอย่างไร?

อาจกล่าวถึงข้อวิจารณ์โดยสรุปที่มีต่อหนังสือเล่มนี้ได้ว่า แม้หนังสือเล่มนี้จะมีการบูรณาการแนวคิดการเกิดขึ้นของนิยายวิทยาศาสตร์ตั้งแต่ทศวรรษ 2460 ถึงยุคสงครามเย็นเอาไว้ อย่างค่อนข้างเป็นที่น่าสนใจก็ตามที แต่การเชื่อมโยงเพื่อสร้างคำอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างบริบทกับหลักฐานที่ถูกหยิบยกขึ้นมา ยังคงไม่โดดเด่นมากนัก การอธิบายหรือตีความหลักฐานในเนื้อหาของแต่ละบทรวมถึงการสรุปรวบยอดในตอนท้ายของแต่ละบท ผู้วิจารณ์มองว่า ภัทรนิษฐ์ ยังให้คำอธิบายที่ค่อนข้างน้อยเกินไป ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าปัญหาหลักประการหนึ่งของหนังสือเล่มนี้อยู่ตรงการขาดการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบระหว่างนิยายวิทยาศาสตร์ในโลกตะวันตกกับนิยายวิทยาศาสตร์ในสังคมไทยในบริบทร่วมสมัยกัน ทำให้อาจไม่สามารถจัดวางการเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ของนิยายวิทยาศาสตร์ในสังคมไทยลงในบริบทโลกหรือบริบทที่กว้างขวางไปกว่าสังคมไทยได้

อย่างไรก็ดี ผู้วิจารณ์มองว่าหนังสือเล่มนี้ก็ยังเป็นหนังสือที่ควรอ่านและเนื้อหาของหนังสือสยามไซไฟเล่มนี้สามารถสร้างความตื่นตาตื่นใจให้กับผู้อ่านได้อย่างแน่นอน โดยเฉพาะการยกเอาหลักฐานที่ให้ภาพของนิยายไซไฟที่น่าตื่นเต้นและน่าสนใจ ดังที่นำชัย ชิววิวรรณ ได้กล่าวคำนิยมของหนังสือเล่มนี้ไว้ว่า “สยามไซไฟถือเป็นหนังสือที่ทรงคุณค่า ให้ข้อมูลและมุมมองที่น่าสนใจ กระตุ้นความสงสัยใคร่รู้และต่อยอดความคิดได้มีใช้น้อย อีกทั้งยังเป็นหนังสือหมวดที่ยังมีอยู่น้อยในสังคมไทยและควรส่งเสริมให้อ่านกันอย่างกว้างขวางอีกด้วย แนะนำให้อยู่ในบัญชีรายชื่อหนังสืออ่านนอกเวลาเลยครับ” (คำนิยม)

บรรณานุกรม

- ฉลอง สุนทราวาณิชย์และสุวิมล รุ่งเจริญ. (2541). สถานภาพของความรู้ทางประวัติศาสตร์ของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไทย. ใน ประวัติศาสตร์ไทยบนเส้นทางการเปลี่ยนแปลง: การประมวลความรู้เพื่อการพัฒนาการวิจัยประวัติศาสตร์ไทย: เอกสารประกอบการสัมมนา (น. 1-30.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ทวิศักดิ์ เผือกสม. (บรรณาธิการ). (2565). ท่องไปบนดวงดาว ก้าวไปบนดวงจันทร์: ประวัติศาสตร์ในสังคมไทย. พิษณุโลก: มูลนิธิเพื่อการวิจัยสังคมเอเชีย
- ภัทรนิษฐ์ เกียรติธนิชญ์ สุรังสรรค์. (2566). สยามไซไฟ: นิยายวิทยาศาสตร์ และจินตนาการถึงโลกวิทยาศาสตร์ในสังคมไทย, 2470-2520. พิษณุโลก: มูลนิธิเพื่อการวิจัยสังคมเอเชีย.
- ภัทรนิษฐ์ สุรังสรรค์. (2568). สยามไซไฟ. กรุงเทพฯ: มติชน.